

**Meeqqanik kinguaassiutitigut atornerluinermut pinngitsaaliillunilu ato-
qatiginninnernut atatillugu pineqaatissiissutit sukannernerulernissaat aammalu
pineqaatissinneqarsimasut pineqaatissinneqarnerminnut atatillugu
katsorsarneqartalernissaat siunertaralugu Naalakkersuisut Qallunaat Nunaanni
Naalakkersuisunik isumaqatigiinniarnermik aallartitsissasut Inatsisartunit
peqquneqarnissaannik aalajangiiffigisassatut siunnersuut**

pillugu

Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap

ISUMALIUTISSIISSUTAA

Siunnersuutip aappassaaneerreqarnerani saqqummiunneqartoq

Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap suliarinninnermini ukuningga inuttaqarpoq:

Inatsisartunut ilaasortaq Harald Bianco, Inuit Ataqtigiit, siulittaasoq
Inatsisartunut ilaasortaq Isak Hammond, Inuit Ataqtigiit, siulittaasup tullia
Inatsisartunut ilaasortaq Aleqa Hammond, Siumut
Inatsisartunut ilaasortaq Justus Hansen, Demokraatit
Inatsisartunut ilaasortaq Hans Enoksen, Siumut, ataatsimiititaliami sinniisussaq

UKA 09-mi Inatsisartut siullermeerinerisa kingorna Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap aalajangiiffigisassatut siunnersuut matumani pineqartoq misissorpaa Inatsisartullu aalajangiinissaannut tunngavissamat ataatsimiititaliap tapeeqataassutaa matuma kinguliini saqqummiutissallugu.

Kalaallit Nunaanni kinguaassiutitigut pinerluuteqarnerit amerlassusiat

Nunatsinni innuttaasut amerlassusiannut sanilliullugu kinguaassiutitigut pinerliinerit amerlassoorujussuusut unnerluutiginninnerit pillugit kisitsisitigut politiit paasissutissaataasa upparnarsarpaat.

Innuttaasut 10.000-iugaangata kinguaassiutitigut pinerluutit unnerluutigineqartut amerlassusiat ukiut kingulliit qulit naalagaaffeqatigiinnermi nunanut ataasiakkaanut agguataarlugit tabelimi matuma kingulianiittumi takutinneqarpoq:

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kalaallit Nunaat	69	79	82	73	54	73	65	86	83	69
Savalimmiut	8	6	4	9	3	3	6	5	6	-
Danmark	6	5	5	5	4	6	5	5	5	4

Pinnngitsaaliilluni atoqateqarnerit pinnngitsaaliillunilu atoqateqariaraluernerit kinguaassiuutitigut pinerluutit Kalaallit Nunaanni politiiunut 2008-mi unnerluutigineqartut 42 %-eraat.

Pinerliinerit unnerluutigineqartut pinerliinerit pisartut ilaminiinnaraat. Pinerliinerit unnerluutigineqanngitsut danskisut "mørketallet"-imik taaneqartarput – tassalu oqaatigineqarneq ajortut. Taamaattorli ilaatigut pinerluffigineqartut apersornerisigut oqaatigineqarneq ajortut amerlassusiat paasiniarneqarsinnaavoq.

Nuna tamakkerlugu peqqissutsimik misissuineri 2005-2007-imeersumi akissuteqartut 31 %-iisa oqaatigaat kinguaassiuutitigut pinerlineqarsimallutik: 9 %-it inersimasutut (18-it sinnerlugit ukiullit), 14 %-it inuusuttuaqqatut (13-17-inik ukiullit) aammalu 21 %-it meeraarnerminni (13-it inorlugit ukiullit).

Pinerlineqartut amerlanersaat arnaapput: misissuineri arnat akissuteqartut 43 %-ii kinguaassiuutitigut pinerlineqarsimanertik oqaatigaat. Angutit eqqarsaatigalugit taakku 16 %-eraat.

Misissuinerit allat aamma taama takutitsipput: Kinguaassiuutitigut pinerliinerit nunatsinni atugaanerujussuat ajornartorsiutaanerujussuallu inerniliutissallugu tunngavissaqarluarpugut – aammalu ukiorpassuarni tunngavissaqarsimalluta.

Kinguaassiuutitigut pinerluuteqarsimasunik katsorsaaneq

Kinguaassiuutitigut pinerluuteqarsimasut (inuit kinguaassiuutitigut pinnngitsaaliinnermut, kannngutsaatsuliorfiginninnermut, qanigivallaakkamik atoqateqarnermut il.il. eqqartuunneqarsimasut) Danmarkimi katsorsarneqartarnerat kinguaariippassuarni ingerlanneqarsimavoq. Qangaanerusoq issuiisoqartartoq ullumikkut katsorsaariaaseq tassaaneruvoq oqaloqatiginninneq, immaqalu nakorsaatit atorlugit tissassinnaajunnaarsitsilluni katsorsaariaaseq.

Katsorsaanerimi pingaarnertut anguniagaavoq eqqartuunneqartup kinguaassiuutitigut atonerluinermik nutaamik pinerluuteqaratarsinnaanerata appartinnissaa – immaqaluunniit annikillisarneqarnissaa.

Uteqattaarneq/pinerloqqittarneq

Kinguaassiuutitigut atonerluinermut eqqartuunneqartut ilarparujussui pinerloqqittartut – tassalu inatsisinik unioqqutitsinernut nutaanut kingusinnerusukkut eqqartuunneqartartut misissuinerit arlallit takutippaat.

Kinguaassiuutitigut atonerluinermut eqqartuunneqartut katillugit 1416-iusut 28 %-ii siusinnerusukkut paarnaarunneqarnissamik eqqartuunneqareersuusimasut, 6 %-iinnaalli kinguaassiuutitigut pinerluuteqarnermut paarnaarunneqarnissamik eqqartuunneqarsimasut Sverigimi misissuinerup 2000-imi saqqummiunneqartup takutippaa.

Norgimi misissuinerup 1998-imi saqqummiunneqartup pinerluuteqaqqittartut procentiat qaffasinnerusoq takutipkaa; eqqartuunneqartut 16 %-ii kinguaassiuutitigut pinerluuteqarlutik siusinnerusukkut eqqartuunneqarsimapput.

Kinguaassiuutitigut pinerluuteqartut akornanni pinerluuteqaqqittartut 1965-imi Danmarkimi misissorneqarput¹. Misissuinerimi inuit 1929-p 1939-illu akornanni eqqartuunneqartut 2934-t peqataatinneqarput. Eqqartuussinerup kingorna piffissami ukiut aqqaneq marluk ukiullu 24-t akornanni sivilissuseqartumi 24 %-it missarpiai pinerluuteqaqqipput, 11 %-iinnaalli kinguaassiuutitigut pinerluuteqaqqillutik.

Misissuinerit taakku tungavigalugit kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqaqqittartut amerlanngitsut oqaatigineqarsinnaavoq.

Skandinaviap avataani pinerluuteqaqqittartut amerlanerusut misissuinerit arlallit takutippaat.

Nunatsinni kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqartut qasserarterutaat pinerluuteqaqqittarnersut pillugu misissuineq ataasiinnaq Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliamit ilisimaneqarpoq. Tamatumani pineqarpoq misissuineq 2000-imi saqqummersinneqartoq.² Misissuineq malillugu piffissap ukiut tallimat iluini nunatsinni kinguaassiuutitigut atornerluinermut eqqartuunneqarsimasut 53 %-ingajaat (!) pinerluuteqaqqipput, taamaattorli kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqartut taamaallaat 16 %-it missaanniillutik. Kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqaqqittut pinerluutaata siulliup aappasaatalu akornanni agguaqatigiissillugu ukiut marluk qaammatillu aqqanillit ingerlasarput. Kisitsisilli taakku annikitsuaraapput (kinguaassiuutitigut atornerluinermut eqqartuunneqarsimasut 55-iinnaat misissuinerimi peqataatinneqarput), taamaattumillu inernerit qanoq paasineqassanersut mianersuunneqartariaqarluni.

¹ Taamaattorli kinguaassiuutitigut pinerluuteqarsimasut eqqarsartaatsimikkut misissorneqarsimasut misissorneqarnerannik nutaajunerusumik (2008-mi saqqummiunneqartoq – takuuk mikisunik allatat tallimaat) peqarpoq. Misissuinerimili tassani inernerit kinguaassiuutitigut pinerluuteqarsimasut sinnerinut atortutut isigineqarsinnaanngillat, tassami misissorneqartut immikkorluinnaq toqqagaammata aammalu piffissami misissuiffiusumi inunnit peqataatinneqartunit tamanit kinguaassiuutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqartut 6 %-iinnaammata.

Misissuinerulli inernerit soqutiginaateqarput: Piffissami malinnaaviusumi agguaqatigiissillugu ukiunik 16,5-inik sivilissusilimmi kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqarsimasut 30 %-ii pinerluuteqaqqipput, taakkunanit 17 %-it kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluutaapput sakkortuut (tassa imaappoq kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqarnermi nakuusersimasoqarluni imaluunniit nakuusernissamik siorasaarisooqarsimalluni). Taamaattorli kinguaassiuutitigut atornerluinermik arlaleriarluni pinerluuteqaqqittut malinnaavigineqartut taakku taamaallaat 12 aamma 6 %-eraat. 61 %-it pinerluutinik allanik pinerluuteqaqqipput, taakkunanit 32 %-it nakuusernermik pinerluuteqaqqillutik.

Meeqqanik atoqateqartartut aammalu nalikkaaminnik takoqusaartartut (“blottere”) kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerlunnissamut pinerloqqittarnissamullu navianartorsiornerpaapput. Kinguaassiuutitigut pinngitsaalliillutik pinerluuteqartartut kinguaassiuutitigut atornerluinermik sakkortunerusumik pinerluuteqarnissamut navianartorsiornerpaapput (tassalu kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluutit nakuusernertallit imaluunniit nakuusernissamik siorasaarinertallit) aammalu inunnut allanut sanilliullugu pinerloqqinnerat pilertornerulluni. Qanigivallaakkamik atoqateqartut pinerloqqittarnerat appasinnerulaarpoq (tassa imaappoq piffissani sivilisuneri pinerluuteqarneq ajorput).

²Nalunaarusiaq nr. 6, Kalaallit Nunaanni Eqqartuussiveqarnermut Ataatsimiititaliarsuarmit saqqummiunneqartoq.

Katsorsaarnernik naliliinerit aammalu misissueqqissaarnerit

Kinguaassiuutitigut pinerluuteqarsimasut katsorsarneqarnerisa assigiinngitsut sunniutaat pillugit ukiut ingerlanerini misissuinerit arlalippassuit ingerlanneqartarput. Tamatumanili ajornartorsiutaasarsimavoq inuit ikitsuinnaat (kinguaassiuutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqartut amerlanngimmata) misissuinerpassuarni peqataatinneqartarnerat aammalu inuit taakku taamaallaat ukiuni ikitsuinnarni malinnaavigineqartarnerat. Tamatuma saniatigut pinerluuteqaqqittartut katsorsarneqanngitsut procentiat aamma annikitsuaraavoq. Tamanna pissutigalugu katsorsaariaaseq aalajangersimasoq sunniuteqarsimanersoq kisitsisitigut paasissutissat tunngavigalugit qularnaatumik oqaatigiuminaappoq; tassalu katsorsaariaatsip pinerluuteqaqeratarsinnaaneq appartinneraa oqaatigiuminaappoq.

Taamaattumik 1990-imi ilisimatusartut arlallit sunniutinik misissuinerit arlalinnit kisitsisitigut paasissutissat tamarmiusut tunngavigalugit naatsorsuinerimik aallartissipput. Taama periuseqarneq “meta-analysimik” (suussutsit akimorlugit misissueqqissaarneq) taagorneqarpoq. Kinguaassiuutitigut atorneerluinerimik pinerluuteqarsimasunik katsorsaanerup sunniutaanik naliliinissamut taama misissueqqissaarnerit kisitsisitigut paasissutissanik pitsaanernik tunngavissiisarput – naak aamma taama misissueqqissaarnerit periutsit eqqarsaatigalugit ajornartorsiutitaqaraluartut.

Misissueqqissaarnerit amerlanersaasa takutissorinarpaat pingaartumik pissusilersoriaatsimik katsorsartinneq, kemii atorlugu tissassinnaajunnaartitsineq aamma issuertinneq annikinnerusumik iluaqutaasut. Katsorsaariaatsit allat sunniuteqanngitsutut nalilerneqarput – imaluunniit ima annertutiginnigillat / nalilersorneqanngillat sunniutaat misissueqqissaariaatsit atorlugit qulaajarneqarsinnaallutik.

Misissueqqissaarnerit katsorsaanerup sunniuteqarnissaanik neriuteqarnissamut tunngavissiippat: Katsorsaariaatsit ilaat pinerluuteqaqeratarsinnaaneq annikillisarparpaat – pingaartumik kinguaassiuutitigut atorneerluinerimik pinerluuteqarsimasut ilaat eqqarsaatigalugit.

Katsorsaariaatsit ilaat allanut sanilliullutik kinguaassiuutitigut atorneerluinerimik pinerluuteqarsimasut ilaannut naleqquttuunerunersut naliliinissamut misissueqqissaarnerit tunngavigissallugit naleqqutinngillat, tassa misissueqqissaarnerni inersimasut inuusuttullu ataatsimut isigalugu immikkoortinneqanngillat, kinguaassiuutitigut atorneerluinerimik pinerluutit assigiinngissusaat immikkoortinneqanngillat (assersuutigalugu pinngitsaaliilluni atoqateqarneq, meeqqanik kinguaassiuutitigut innarliineq, qanigivallaakkamik atoqateqarneq, kannguttaatsuliorneq il.il.) imaluunniit inuit assigiinngitsumik poqissusillit aamma imaluunniit tarnikkut assigiinngitsunik nappaatillit immikkoortinneqanngillat.

Ilisimatusartulli arlallit taama misissueqqissaarnerimik ingerlataqartut tikkuarparpaat kinguaassiuutitigut atorneerluinerimik pinerluuteqarsimasut assigiinngiaartorujussusut aammalu katsorsaanerup sunniutaanut tamanna sunniuteqarunartoq. Taamaalilluni ima isumaqartoqarpoq kinguaassiuutitigut atorneerluinerimik pinerluuteqarsimasut assigiinngitsut tamaasa eqqarsaatigalugit katsorsaariaaseq aalajangersimasoq assigiimmik sunniuteqarneq ajortoq.

Katsorsaasarnermi danskit misilittagaat

Inunnut kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqarsimasutut, pingaartumik meeqqanik kinguaassiuutitigut innarliisimasutut pineqaatissinneqarsimasunut katsorsaanermik annertusisamik misileraalluni aaqqissuussineq 1997-imi Danmarkimi aallartinneqarpoq. Aaqqissuussineq 2000-imi ataavartunngortinneqarpoq. Kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqarsimasutut pineqaatissiissoqarneranut atatillugu tarnip pissusaanik kinguaassiuutitigullu atoqateqariaatsinik immikkut ilisimasalimmit katsorsarneqarnissamut misiligutaasumik aaqqissuussineq periarfissiivoq. Katsorsaaneq inuit ataasiakkaat tunngavigalugit aaqqissuunneqartarpoq assigiinngitsunillu immikkoortortaqluni: Tarnip pissusaanik immikkut ilisimasalimmit/kinguaassiuutitigut atoqateqariaatsinik immikkut ilisimasalimmik katsorsarneqarneq, isumaginninnermi perorsaasumit katsorsarneqarneq, qanigisat aallaavigineqarnerat aammalu nakorsaasersuilluni katsorsarneqarneq. Aammattaaq ilaatigut eqimmattakkuutaarluni oqaloqatigiilluni katsorsaqaatigiinneq atorneqarsinnaavoq.

Inuit kinguaassiuutitigut atorneerluinermut pinerluuteqarsimasutut pineqaatissinneqarsimasut nakuusersimangitsut pinngitsaaliisimangitsulluunniit – naleqquttutut piumassusilittullu nalilerneqarunik – qaammatit sisamanit-arfinilinnit aammalu ukiup aappaata affaa tikillugu piumaqaatitaqanngitsumik paarnaarussivimmiinnissamik pillarneqarnissamut taarsiullugu ukiumi marlunni katsorsarneqarnissamik atugassaqaartitsilluni eqqartuussutitut pinerluuteqaqqinnngikkaanni naammassineqartussaangitsutut neqeroorfigineqarsinnaapput. (Aaqqissuussineq F-imi taaneqartartoq)

Inuit allat annertusisamik katsorsarneqartussat tassaapput inuit kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqarsimasutut pineqaatissinneqarsimasut piffissami aalajangersimasumik killilimmi pillarneqartut, taamaattorli ukiut sisamat tikillugit sivisussusilimmik paarnaarussivimmiittussat pillarneqartut aammalu piumasaqaatitaqanngitsumik pineqaatissinneqartut. Pineqaatissinneqarsimasut taakku – naleqquttutut piumassusilittullu nalilerneqarunik – pillaammut tapertaliussatut katsorsartinnissamik neqeroorfigineqarsinnaapput. Katsorsartinneq pillaatip aallartinnerani aallartinneqartarpoq aammalu misiligutaasumik aniguisitaanermi ingerlateqqinneqartarluni. (Aaqqissuussineq V-mik taagorneqartoq).

Misiligutaasumik aaqqissuussineq 2004-mi nalilerneqarpoq³. Piffissami nakkutigineqarfiusumi aaqqissuussineq F-imi katsorsarneqartut 5 %-ii pinerluuteqaqqipput aammalu aaqqissuussineq V-mi katsorsarneqartut 4 %-ii kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqaqqillutik.

Kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqartartut pinerluuteqaqqittarnerat eqqarsaatigalugu naliliinerup takutippaa *“katsorsaanerup pinerluuteqaqqittarneq annikillissinnaagaa inernernit takutinneqartutut oqaatigineqarsinnaasoq.”* Taamaakkaluortoq pinerluuteqaqqinnissamut pinaveersaartitsineq qularnaatsoq takutinneqarsinnaanngilaq, tamannalu pissutigalugu piffissaq nakkutilliinermut atorneqartoq sivisuneq aamma/imaluunniit peqataasut amerlanerunissaat pisariaqassaaq.

³ Inaarutaasumik nalunaarussiaq: Inuit kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pineqaatissinneqarsimasut katsorsartinneranni suliniutit annertusarnissaat pillugu misiligutaasumik aaqqissuussineq. Marts 2004.

Akerlianik katsorsartissimasut katsorsartissimangitsuninngaannit ikinnerusut *pinerluummik allamik* pinerluuteqaqqittartut kisitsisitigut paasissutissat isumannaatumik takutikkaat oqaatigineqarsinnaavoq.

Nakorsaasersuilluni katsorsartinneq immikkut sammillugu

Kemii atorlugu tissassinnaajunnaartitsineq (nakorsaatit atorlugit tissassinnaajunnaartitsineq) katsorsaariaasiuvoq Danmarkimi kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqarsimasunut ulorianarnerpaanut ajornartorsionerpaanullu (taamaalillutillu pinerluuteqaqqinnissamut qaninnerpaanut) taamaallaat neqeroorutigineqartartoq. Katsorsaanerup sunniutipilorisinnaasai sakkortoorujussuit, tassunga ilanngullugu ilaatigut tinguup ajoqusersinnaanera saarnngillu kalkeerukkiartorerat tamatumunnga ilaatigut pissutaapput.

Kemii atorlugu tissassinnaajunnaartitsineq Herstedvesterimi Anstaltimit 1989-imilli atorneqalerpoq.

Kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqarsimasup (tarnip pissusaanik ilisimasalimmit katsorsartinnermi saniatigut) atoqatigiinnikkut nukersorluni pingitsaaliillunilu pissusilersuutinik takorluuinnginnissaa aammalu atoqatigiikkusussusiata (tassa imaappoq atoqateqarusussusiata) apparsarnissaa katsorsaanerumi siunertaavoq. Kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqarsimasup tissassinnaajunnaavinnissaa siunertaanngilaq.

Herstedvesterimi Anstaltimi kemii atorlugu tissassinnaajunnaartitsinerup misissuiffigineranit takussutissat 2006-imi tamanut saqqummiunneqarput. Piffissaq kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqaqqissinnaanermut ingerlasoq katsorsaanerup sivitsortaraa, taamaalillunilu kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqarsimasut ulorianartumik pissusilersortatut pinerloqqissinnaanerannik nakorsaatit atorlugit tissassinnaajunnaartitsinerup sunniuteqarluartumik pinaveersimatikkaa misissuinerumi inerniliunneqarpoq.

Kemiili atorlugu tissassinnaajunnaartitsinerumik katsorsaariaatsip kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqaqqissinnaaneq peerutivitsinneq ajorpaa. Kemii atorlugu tissassinnaajunnaartitsinerumik katsorsaanerup misissorneqarnerani paasineqarpoq pinerluuteqaqqittartut procentiat 11-iusoq. Tamatuma Danmarkimi kinguaassiuutitigut atornerluinermik pinerluuteqarsimasut pinerluuteqaqqittarnerisa procentiata annertoqatigaa.

Namineq piumassuseq tungavigalugu / pinngitsaaliissummik katsorsaaneq

Tarnip pissusaanik immikkut ilisimasalimmit nakorsaatillu atorlugit katsorsartinnissamik – nakorsat pissuserissaarnissamik ileqqoreqqusaat pissutigalugit – eqqartuunneqarsimasoq pinngitsaaliineqarsinnaanngilaq (pinerluuteqarsimasut isumatusaartumik iliuseqarsinnaanatik tarnimikkut nappaateqanngippata). Taamaakkaluartoq immikkut ilisimasallit nalinginnaasumik isumaqarput eqqartuunneqarsimasoq katsorsartinnissamik isumaqataappat katsorsartinnerup iluatsinnissaanut periarfissaqarnerusartoq.

Pisoq kajumissaataasinnaasoq (aammali eqqartuunneqarsimasut “pinngitsaaliissummik” katsorsartinnissamik akuersisariaqarneranik misigilersitsisinnaasoq) tassaavoq eqqartuunneqarsimasuq tarnip pissusaanik kinguaassiuutitigullu atoqateqariaatsinik immikkut ilisimasalimmit katsorsartinnermik, tassunga ilanngullugu nakorsaatit atorlugit tissassinnaajunnaarnermik katsorsartinnermik aallartitsisimangippat taamatullu misiligummik iperagaanermi katsorsartinneq ingerlateqqinneqarniannippat misiligummik iperagaanissap kaammattuutigineqarsinnaannginnera.

Siunnersuut pillugu ataatsimiititaliami isumaliutiginninnerit

Siunnersuut oqaasertani malillugit ima paasineqartariaqarunarpoq, *ilaatigut* inuit meeqqanik kinguaassiuutitigut atonerluinermik pinngitsaaliilluniluunniit atoqateqarnermik pinerluuteqarsimasut pineqaatissinneqartarnerisa sukannernerulersinneqarnissaat *ilaatigullu* pinerlunnermik pinaveersimatitsiniarluni suliniutinik aallartitsinissaq, tassunga ilanngullugu pinerluuteqarsimasunut inissiisarfimmi eqqartuussutip naammassiniarnerani katsorsaarnermik aallartitsinissaq siunertarlugit danskit naalakkersuisuinik oqaloqateqarnermik aallartitseqqullugit Naalakkersuisut peqquneqartut.

Taamatulli paasinninneq siunnersuutip tunngavilersuutaani tunngavissinneqanngilaq aammalu siullermeerinerimi paasineqarpoq siunnersuut ima paasineqassasoq; meeqqanik kinguaassiuutitigut atonerluinermut eqqartuussutit aammalu pinngitsaaliilluni atoqateqarnermut eqqartuussutit eqqarsaatigalugit - pineqaatissiissutit ima inissititerneqartariaqartut siunertarisaminnut pitsaanagerusumik sunniuteqarlutik: tassalu eqqartuunneqartup inatsisinik unioqqutitseqqinnginnissaa anguniarlugu sunnernerneqarnera. Tamanna pinerlunnermik pinaveersimatitsiniarluni suliniutinik, tassunga ilanngullugu pinerluuteqarsimasunut inissiisarfimmi eqqartuussutip ingerlanerani katsorsaarnermik (katsorsartinnissamik neqerooruteqartarnermik) aallartitsinikkut pissaaq.

Kalaallit Nunaanni Eqqartuussiveqarnermut Ataatsimiititaliarsuup isumaanut uunga tamanna naapertuuttoq ataatsimiititaliap oqaatigissavaa:

*”Ataatsimiititaliarsuaq isumaqarpoq, pinerluuteqaqqinnermik ajornartorsiutit ilaat pitsaaliorneqarsinnaasut pinerluuteqaqqittut immikkut ittumik ajornartorsiutaannut tulluarsakkamik inissiisarfimmiinnerup imaqarnerulersinneqarneratigut.”*⁴

Katsorsaaneq *iluaqutaasinnaasoq* aammalu katsorsaaneq inunnet assigiinngitsunut naleqqussarneqarlunilu siunnerfeqartariaqartoq pinerluuteqarsimasunik ilisimatusarnerup takutikkaa ataatsimiititaliap maluginiarpa.

Nakorsaatit atorlugit katsorsaanerup saniatigut nunarsuarmi sumiiffinni assigiinngitsuni katsorsaariaatsit arlallit ineriartortinneqarlutillu misilerarneqarsimapput. Kinguaassiuutitigullu atonerluinermik pinerluuteqarsimasut eqqarsaatigalugit katsorsaarnermik suliniutit nunatsinni pinerluuteqarsimasunut inissiisarfimmi killilerujussuarmik atorneqarput; allaallu atorneqanngingajavillutik. Kalaallit Nunaanni pinerluttulerineq pillugu inatsimmi pinerluuteqarsimasut innuttaasunut akulerutseqqinneqarnissaannik siunertanut tamanna naapertuutinngilaq.

⁴ Ataatsimiititaliarsuup isumaliutissiissutaata danskisuuani qupp. 873.

Katsorsaariaatsinik (tarnip pissusaanik kinguaassiuutitigullu atoqateqariaatsinik immikkut ilisimasallit atorlugit) Nuup avataani neqerooruteqarniarnerit manna tikillugu ajornakusoortut ataatsimiititaliamit eqqumaffigineqarpoq. Tamanna nunatsinni sumiiffinni allani pineqaatissinneqarsimasunut inissiisarfimmi eqqartuussummik naammassinninniartunut sunniuteqarpoq. Aamma piffissami misiligummik iperagaanermi katsorsartinnerup nangeqqinneqarnissaanut tamanna sunniuteqarpoq – pingaartumik eqqartuunneqarsimasut nunatsinni sumiiffinni allani najugallit eqqarsaatigalugit.

Assersuutigalugu nalunaarasuartaateqarnikkut atortorissaarutit atorlugit akimmiffik tamanna tamakkiisumik ilaannakortumilluunniit qaangerneqarsinnaassanersoq isumaliutigineqartariaqarpoq.

Aammattaaq oqaloqatigiinneq atorlugu katsorsaariaatsit ilaat piffissaq sivisooq atorlugu ingerlanneqartariaqaramik eqqartuunneqarsimasunut eqqartuussummik naammassinninniarnermi sivikinnerusumik pinerluuteqarsimasunut inissiisarfimmiittunut tulluutinnigitsut ataatsimiititaliamit eqqumaffigineqarpoq.

Kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqarsimasut Danmarkimi paarnaarussivimmiittut suna pillugu eqqartuunneqarsimanerminnik paarnaarussat allat paasisaqarnissaat ernummatigalugu katsorsartinnissamik neqeroorummik akuersinissamut kajumissaarniarnerat ajornartorsiutaasinnaasartoq inunnik kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqarsimasunut katsorsaaneq annertusisaq pillugu misiligutaasumik aqqissuussinermik danskit naliliissutaanni tikkuarneqarpoq (mikisunik allassimasunit 3). Taamaattumik Danmarkimut atatillugu kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasut allat peqatiginagit eqqartuussumminnik naammassinnitsinniartarnissaat eqqarsaatigineqarsinnaavoq, soorlu naliliinermi nalunaarusiami taama kaammattuisoqartoq. Taamaakkaluartoq nunatsinni kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqarsimasut pinerluuteqarsimasunut inissiisarfimmiittunut inissiisarfimmeeqatiminnit Danmarkimisut innarlerniarneqartarnersut apequtaavoq.

Inuit kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqarnerminnut eqqartunneqartut assigiiginnartuunngillat aammalu katsorsaariaaseq ataasiinnaq kikkunnulluunniit assigiimmik sunniuteqassangatillugu eqqarsartoqarnissaanut ilisimatusartut arlallit mianersoqqusipput.

Meeqqanik atoqateqartartut arlaleriarlutik pinerluuteqarsimasut aammalu pinngitsaaliillutik atoqateqarnermik pinerluuteqarsimasut kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqarsimasunit allanit pilertornerusumik pinerluuteqarqittartut kinguaassiuutitigut atorneerluinermik pinerluuteqarsimasut eqqarsartaasiannik danskit misissuineranni nutaami⁵ inerniliunneqartoq ataatsimiititaliamit maluginiarneqarpoq. Inuit meeqqanik kinguaassiuutitigut atorneerluinermut pinngitsaaliilluniluunniit atoqateqarnermut eqqartuunneqarsimasut eqqarsaatigalugit katsorsaanerup annertusarneqarnissaanik siunnersuuteqartup sammisaa taama inerniliinermi taparserneqarpoq.

Tamatuma peqatigisaanik kinguaassiuutitigut atorneerluinermut eqqartuunneqarsimasut *inuusuttut* eqqarsaatigalugit immikkut katsorsaaneramik, ilusimikkut peqataasullu

⁵ Nakorsanut atuagassiami misissuineq saqqummiunneqarpoq, december 2008.

eqqarsaatigalugit taakkununga naleqqussarneqarsimasumik pisariaqartitsisoqarsinnaanera eqqumaffigissallugu tunngavissaqassaaq.

Kisianni kinguaassiuutitigut atonerluinermik pinerluuteqarsimasut assigiinnginnerat eqqarsaatigalugu aamma pingaaruteqarpoq eqqumaffigissallugu kinguaassiuutitigut atonerluinermik pinerluuteqarsimasut amerlasuut allanik pinerluuteqartarmata. Nunatsinni misissuinerup⁶ ilaatigut takutippaa inuit nakuusernermut eqqartuunneqartut tamarmik 17 %-iat aamma kinguaassiuutitigut atonerluinermik pinerluuteqarnermut ataatsimut arlalinnulluunniit eqqartuunneqartarsimasut. Misissuineruttaaq takutippaa inuit nakuusernermut arlaleriarlutik eqqartuunneqarsimasut amerlasuut aamma pinngitsaaliilluni atoqateqarnermut ataasiarlutik arlaleriarlutilluunniit eqqartuunneqarsimasut. Suliniut ”Anger management” (Kamassavit aqunnissaa ilinniaruk) nakuusernermik pinerluuteqarsimasunut⁷ pingaarnertut sammitinneqartoq pinerluuteqaqqinnissamik killiliisinnaassasoq ilimanaateqarsinnaavoq, aamma pinngitsaaliilluni atoqateqartarnerit eqqarsaatigalugit.

Aamma katsorsaaneramik neqeroorutit kinguaassiuutitigut atonerluinermik pinerluuteqarsimasunut immikkut sammitinneqanngitsut inunntut kinguaassiuutitigut atonerluinermut eqqartuussumminnik naammassiiniartunut pissutsit apeqqutaatillugit tulluartsuutinnapput. Assersuutigalugu tamatumani eqqarsaatigineqarluni imerajuttutut katsorsartinneq.

Taama oqaaseqarluni nunatsinni pinerluuteqarsimasunut inissiisarfinni pinerlunnermik pinaveersimatitsiniarluni suliniutinik aallartitsinissaq, tassunga ilanngullugu meeqqamik kinguaassiuutitigut atonerluinermut pinngitsaaliilluniluunniit atoqateqarnermut pineqaatissinneqarsimasunik katsorsaaneramik aallartitsinissaq siunertaralugit danskit naalakkersuisuinik oqaloqateqarnerit Naalakkersuisunit aallartinneqarnissaat **ataatsimiititaliamit isumaqatigiittumit taparserneqarpoq.**

Pinerluuteqarsimasunut inissiisarfimmut inissinneqarneq inissiiginnarnerunani pinerluttulerinermili inatsimmi anguniagaq malillugu eqqartuunneqarsimasup pinerlunnertaqanngitsumik inuuneqalernissaanut sunnernerneqarnissaa ataatsimiititaliamit kissaatiginartinneqarpoq, taamaalillunilu pinerluuteqarsimasunut inissiisarfimmiittoqarnerani inuiaqatigiit illersorneqarlutik aamma eqqartuunneqartup iperagaareerneratigut.

Taamaattumik Kalaallit Nunaanni pinerluuteqarsimasunut isertitsivinniittut pineqartut naleqquttumik katsorsartinnissamik sapinngisamik *piumaffigineqarnissaannik* aammalu naleqquttumik katsorsartinnissamik neqeroorutinik *akuersaarnissamut* sapinngisamik kajumissaarneqarnissaannik kissaat danskit naalakkersuisuinik oqaloqatiginninnerni aallaavigineqassasoq ataatsimiititaliaq isumaqarpoq. Assersuutigalugu Canadami misilittakkat

⁶ Nunatsinni arlaleriarlutik pinerluuteqarsimasunik misissuineq 1998-imi saqqummiunneqartoq innersuussutigineqarpoq: Nalunaarusiaq nr. 5 Kalaallit Nunaanni Eqqartuussiveqarnermut Ataatsimiititaliarsuarmit saqqummiunneqartoq.

⁷ Danmarkimi paarnaarussivinni aamma suliniutip ”Anger Management”-ip saniatigut aallartinneqarpoq suliniut ”Cognitive Skills”, tamatumani iliuuseqannginnermi eqqarsaqaartarnissap sungiusarneqarnissaa siunertarineqarluni. Canadami misilittakkat aallaavigalugit suliniutit taakku marluk aallartinneqarput.

atornerisigut eqqartuunneqartup anisinnaatitaaneranut misiligutaasumillu aniguisitaanissaanut eqqartuunneqartoq katsorsartinnissamik neqeroorutunik naleqquttunik naammaginantumik naammassinnissimanissaata apeqqutaatinneqartarnissaa isumaliutigineqassasoq ataatsimiititaliaq kaammattuivoq.

Tamanna tunngavigalugu allannguutissatut siunnersuut una ataatsimiititaliap naliliineratut siunnersuuteqartup siunertarisaanut naleqquttut isigineqartoq ataatsimititaliamit isumaqatigiittumit saqqummiunneqarpoq:

Inuit meeqqanik kinguaassiuutitigut atornerluineq pinngitsaaliilluniluunniit atoqateqarneq pillugit nunatsinni pinerluuteqarsimasunut inissiisarfimmiittussatut eqqartuunneqartut pinerloqqinnginnissamik siunnerfeqartumik suliniuteqarfiginissaat, tassunga ilanngullugu katsorsartinnissamik naleqquttumik neqeroorfigineqartarnissaat aammalu atortussat naleqquttut nalilernerqartut atorlugit katsorsartinnermik ingerlatsinissamat kajumissaarneqarnissaat siunertaralugu Naalakkersuisut danskit naalakkersuisunik oqaloqateqarnermik aallartitseqqullugit peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiiffigisassatut siunnersuut.

Taama oqaaseqarluni Inatsisit Atortinneqarnerannut Ataatsimiititaliap siunnersuut aappassaaniigassanngortippaa.

Harald Bianco,
Siulittaasoq
Inuit Ataqtigiit

Isak Hammond
Inuit Ataqtigiit

Aleqa Hammond
Siumut

Hans Enoksen
Siumut

Justus Hansen
Demokraatit